

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ROMANISTIKO IN ODDELEK ZA PRIMERJALNO KNJIŽEVNOST IN
LITERARNO TEORIJU

NALOGE RAZREDNIKA IN PRIČAKOVANJA, KI JIH DO NJIH GOJIJO
DIJAKI, STARŠI, DRUGI PROFESORJI IN RAVNATELJI

Seminarska naloga

Mentor: asist. Damijan Štefanc

Katja Sinko

Študentka 3. letnika francoščine in primerjalne književnosti

Zimski semester 2004

UVOD

Razredništvo je vloga, s katero se prej ali slej srečajo vsi delavci v osnovnem in srednjem šolstvu, saj predstavlja ključno vez tako znotraj kot zunaj učilnic. Gre za funkcijo, ki si je večina učiteljev ne more izbrati, ampak jim je dodeljena. Nemalo razrednikov se težko znajde v »svojem« razredu in administrativna vloga razrednika, ki v praksi prevladuje, je razumljivo nezaželjena.

Razrednik mora biti bližje »svojemu« razredu, mora vedeti, kaj se z njim dogaja, spremljati njegove rezultate, ... in do neke mere celo »igrati« nadomestnega starša. Takšen bi bil lik idealnega razrednika. To, kar razrednika od idealnosti najbolj oddaljuje, kar ga najbolj obremenjuje, so pričakovanja vseh štirih skupin, s katerimi prihaja v stik (učenci, njihovi starši, sodelavci – učitelji, nadrejeni). Doživljanja pričakovanj od razrednika so v veliki meri neodvisna od dejanskih pričakovanj omenjenih skupin. Razrednik namreč izpolnjuje svoje naloge glede na pričakovanja, ki jih nosi v sebi.

Poznavanje in zavedanje teh pričakovanj lahko tako občutno izboljša delo razrednika in posledično pozitivno vpliva na vse štiri skupine, od katerih je so-odvisen. To je tudi glavni vzrok za nastanek te seminarske naloge, v kateri pa sem se zaradi celovitosti odločila za razredništvo v srednjem šolstvu.

KDO JE RAZREDNIK?

Razrednik je v strokovni literaturi bolj zaznamovan z svojo vlogo in nalogami, ki bi jih naj opravljal, kot pa z razlago samega pojma¹, vendar pa na tem mestu navajam dve definiciji razrednika:

»Razrednik je prva stopnica zahtev in obveznosti šole navzven in zunanjih vezi do šole.« (v opombi pa je dodano: »Razrednik je stara institucija učiteljske odgovornosti, ki jo srečujemo v vseh šolah in v vseh državah. Resda je vsebina njegove funkcije različna, vendar je vsekakor prva stopnja šolske komunikacije. Njegov vpliv in posledice njegovih dejanj so izredno pomembni«). Avtor še navaja, da sta za razrednikova opravila namenjeni 2-3² ure tedensko od 42-urnega delovnega tedna, zaradi česar »se razrednik doživlja samo kot administrativni vodja oddelka« (Malić 1988, str.24).

¹ V Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja je razrednik omenjen v 60. členu kot strokovni organ v javni šoli; 63. člen pa ga opredeli skozi njegove naloge)

»Razrednik je /.../ opredeljen kot strokovni organ z različnimi kompetencami, včasih odloča, včasih vodi in obravnava, včasih skrbi ali sodeluje. /.../ Tako je v delovni obveznosti učitelja, ki obsega pouk in druge oblike organiziranega dela z učenci, tudi drugo delo, ki je potrebno za uresničitev izobraževalnega programa. To drugo delo obsega sodelovanje s starši, opravljanje nalog razrednika, organizirano strokovno izobraževanje in izpopolnjevanje itd.« (Pušnik 2000, str.11).

NALOGE RAZREDNIKA

Tako definicija razredništva kot tudi pričakovanja od razrednika se zrcalijo skozi naloge razrednika, celo v tej meri, da strokovna literatura ne loči med tema dvema pojmom oz. nihče od v nalogi navedenih teoretikov ne obravnava teh pojmov posamezno, ker se vedno odločijo za enega, hkrati pa drugega niti ne omenijo³.

Kljub temu menim, da ta dva pojma nista ekvivalentna, saj so pričakovanja povezana predvsem s subjektivnostjo, medtem ko je pomen besede naloga popolnoma drugačen⁴.

Naloge razrednika so najbolj splošno podane v 63. členu *Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* (ZOFVI; Ur. l. RS, 12/96): »Razrednik vodi delo oddelčnega učiteljskega zbora, analizira vzgojne in učne rezultate oddelka, skrbi za reševanje vzgojnih in učnih problemov posameznih učencev, vajencev oziroma dijakov, sodeluje s starši in šolsko svetovalno službo, odloča o vzgojnih ukrepih ter opravlja druge naloge v skladu z zakonom.«

Naloge razrednika pa opredeljujejo tudi razni pravilniki, med njimi *Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v OŠ* (v Pušnik 2000):

- pregled odsotnosti
- sprejemanje opravičil
- evidentiranje odsotnosti
- predlaganje pohval, priznanj, nagrad

² V slovenskem prostoru: začetni in zaključni razred dve uri na teden, v drugih razredih pa po ena ura na teden (Pušnik 2000, str.11)

³ Malič se temu gladko izogne z razpredelnico (ne uporabi nobenega od pojmov), Kunstljeva govori samo o nalogah, Kalinova govori o pričakovanjih in o delovnih obveznostih (Kalin 2001, str.12), le Pušnikova omeni oboje, vendar ju obravnava na popolnoma drugačen način (Naloge skozi čas, ki jim posveti 3 strani, in pa Pričakovanja, ki jim posveti skoraj 20 strani)

- raziskovanje okoliščin kršitev obveznosti ob pobudi za začetek postopka
- obveščanje staršev o odsotnosti od pouka, kršitvah, zdravniških pregledih in ugotovitvah, da učenec uživa alkohol, ima droge ali jih uživa
- razrednik vodi evidenco vseh omenjenih dejavnosti in piše razna mnenja, obvestila, izkaze ipd.,

Pravilnik o šolskem redu za gimnazije, poklicne, srednje tehniške in strokovne šole (iste naloge, ki so navedene zgoraj in dodane):

- predlaganje sklenitve pedagoške pogodbe
- vodenje postopka izrekanja vzgojnih ukrepov
- seznanjanje staršev o izrečenih vzgojnih ukrepih
- pisanje mnenja pred izrekom ukora učiteljskega zbora ali izključitve (navaja Kalin 2001).

Naloge razrednika, s katerimi je razrednik najpogosteje orisan, pa teoretiki različno predstavljajo; vsak teoretik jih razčlenjuje na svoj način, kar seveda pomeni, da celo strokovnjaki niso enotni o nalogah in posledično o vlogi razrednika.

Maličeva (1988) teorija, ki je še vedno temelj sodobnih slovenskih teorij, razporedi razredniška dela osnovnošolskega razrednika v tri skupine: administrativna, organizacijska in pedagoška ter vsakega od njih določi s konkretnimi nalogami. Od konkretnjših nalog je potrebno omeniti razrednikovo nalogo, da spremlja telesni in zdravstveni napredek učenca. Zanimivo pa je, da se beseda »starši«, ki je danes zelo pogosta v strokovni literaturi (Pušnikova jih postavi celo pred učence), pojavi samo enkrat in še to le bežno, po drugi strani pa zahteva, da razredniki spremljajo, spoznavajo in sodelujejo z družinami učencev, hkrati pa bi naj razrednik tudi vplival na pedagogizacijo položaja učencev v družini.

Kunstljeva (2001) pa se nalog razrednika loti z dveh strani, za kateri pravi, da sta med seboj tako tesno povezani, da ju je včasih težko ločiti.

⁴ »naloga - kar mora kdo storiti, opravljati glede na voljo, zahtevo koga, glede na lastno voljo, glede na poklic,

Administrativne naloge

- natančen prepis podatkov, ki jih je učitelj zbral o učencu, njegovem uspehu in napredku (vpisovanje osnovnih podatkov v pedagoško dokumentacijo, vpisovanje ocen in drugih podatkov v izkaz, spričevalo, drug dokument).

Pedagoške naloge

- planira, organizira in izvaja naloge tako, da ustvarja v razredu klimo, primerno za vzgojno-izobraževalne dejavnosti
- spremljati mora odzivnost učencev in njihovo aktivnost v učnem procesu, kje in kdo je potreben posebne obravnave
- vedeti mora, o čem se mora pogovoriti in kaj načrtovati z vsemi in kaj s posameznimi učenci
- obojestranska komunikacija s starši o različnih temah, ki jih mora znati tudi predstaviti na primeren način
- znati se mora posluževati strokovne pomoči, tako znotraj (šolska svetovalna služba) kot zunaj šole (različni zavodi, centri...)
- spremlja in usmerja učenca tudi v izvenšolske aktivnosti
- poiskati vzroke, ki povzročajo ali slabijo vzgojne ali učne rezultate tako posameznika, skupine ali celotnega oddelka. Pri tem mora znati vključiti vse, ki so za to pristojni
- intervenira, kadar učenec ali učenci tako presežejo strokovne kompetence drugega učitelja in načanja(jo) njegovo avtoriteto
- analizira vzgojne in učne rezultate učencev oddelka
- opravlja razvojno-raziskovalne naloge (analize, akcijsko raziskovanje)
- skrbi za strokovno, natančno in dosledno vodenje pedagoške dokumentacije za oddelek.

Analiza vzgojnih in učnih rezultatov in opravljanje razvojno-raziskovalnih nalog sta pomembni pri uresničevanju sledečih ciljev:

- vodenje, usmerjanje in svetovanje učencem ter koordiniranju pedagoškega dela v oddelku (delo z učenci oddelčne skupnosti)
- vodenje oddelčnega učiteljskega zbora
- sodelovanje s starši učencev oddelka

- sodelovanje s strokovnimi organi na šoli
- sodelovanje z delavci šolske svetovalne službe in z vodstvom šole
- sodelovanje s strokovnimi in drugimi institucijami, ki se ukvarjajo z otroki in mladostniki.

Razrednik mora spremljati rezultate celotne šole z rezultati svojega oddelka in torej z vsakim posameznikom (kako visoko na lestvici uspešnosti je njegov oddelek); usmerja učence glede na njihove specifične sposobnosti, interese, hkrati pa starše informira o možnostih pridobivanja dodatnih znanj njihovih otrok; spodbuja učence, da sami organizirajo in izvajajo različne šolske dejavnosti (projekti, raziskovalne naloge), na podlagi katerih predlaga tudi širitev teh dejavnosti v ustrezne obšolske dejavnosti.

Najpogostejše in najpomembnejše smeri razrednikovega pedagoškega delovanja vodijo znotraj šole k oddelčni skupnosti učencev, oddelčnemu učiteljskemu zboru in oddelčni skupnosti staršev učencev in strokovnim organom šole⁵. (Kunstelj 2001)

OBLIKOVANJE PRIČAKOVANJ

Razrednika hkrati določajo tako naloge kot osebna pričakovanja, ki pa niso vedno enaka tistim, ki so mu direktno predstavljena; gre namreč za subjektivna pričakovanja, npr. za pričakovanja staršev, kot si jih predstavlja razrednik sam in ki niso nujno enaka dejanskim pričakovanjem.

Ta subjektivna pričakovanja pogosto igrajo še večjo vlogo in so za razrednika bolj obremenjujoča. Če ima razrednik občutek, da starši želijo njegove nasvete v določenih situacijah, se jih bo trudil dati in poiskati najboljšo rešitev, ne glede na dejansko željo staršev. Seveda pa je oblikovanje pričakovanj odvisno predvsem od izkušenj, na katerih se oblikujejo.

Dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje pričakovanj in ravnanje razrednika:

- kultura okolja, šole
- pričakovanja učencev

⁵ Na tem mestu se avtorica posveti vsaki od naštetih skupin posebej in opredeli razrednikove naloge do njih. Te naloge so v primerjavi z Maličevimi bolj konkretne in na nek način predstavljajo nasvete razrednikom v določeni situaciji.

- pričakovanja staršev
- pričakovanja drugih učiteljev
- pričakovanja ravnatelja
- značilnosti posameznika.

Pričakovanja so obarvana tudi čustveno in pomembno vplivajo na razmišljanje, ravnanje in odločanje. Ni torej pomembno, ali so ta pričakovanja resnična ali ne, razrednik jih pač doživlja, občuti in v skladu s tem tudi deluje. (Pušnik 2000, str. 43)

»Osebna pojmovanja se oblikujejo v procesu pridobivanja znanja, izkušenj in vrednot znotraj specifičnega socialnega in šolskega konteksta. Nastopajo v obliki osebnih prepričanj, predstav ali shem. Med seboj se povezujejo v navznoter zelo kohezivno strukturo, za katero je posameznik pripravljen nenehno iskati nove argumente ter selekcionirano zaznavati in integrirati tiste nove informacije, ki so bolj usklajene s to strukturo. Subjektivne teorije predstavljajo učitelju (razredniku) vodilo za pedagoško ravnanje v konkretnih situacijah, težje pa jih srečamo v verbalizirani in posplošeni obliki.« (Požarnik 1998; navaja Pušnik 2000)

SUBJEKTIVNA PRIČAKOVANJA RAZREDNIKOV O NJIHOVIH NALOGAH

Pričakovanja od razrednika so torej bolj subjektivnega tipa in niso nikjer jasno prikazana. Vendar pa za »teoretično osnovo« navajam⁶ rezultate raziskave Zavoda RS za šolstvo (vodja raziskave⁷ M. Pušnik), v kateri predstavijo mnenje razrednikov o pričakovanjih, ki jih ob njih občuti posamezna skupina (učenci, starši, drugi učitelji, ravnatelji)⁸.

Pričakovanja srednješolcev

- obveščanje o šolskem koledarju, pravilnikih
- reševanje razredne problematike
- pogovor z drugimi učitelji o problemih razreda

⁶ Navajam tri najpogostejše odgovore razrednikov.

⁷ Ta raziskava je imela več vsebinskih sklopov, sama sem se omejila na dva: Pričakovanja, ki jih občuti razrednik od učencev, staršev, drugih učiteljev v oddelku, in ravnatelja in Pričakovanja ravnateljev od razrednikov.

⁸ Zaradi obsega druge raziskave (J. Kalin) sem se tudi pri tej raziskavi omejila le na srednje šolstvo.

- redkokdaj se pričakuje blažji kriterij ocenjevanja.

Pričakovanja staršev

- izpeljava govornih ur in roditeljskih sestankov
- reševanje razredne problematike
- obveščanje staršev ob morebitnih problemih (bolj v ospredju kot v osnovni šoli).

Pričakovanja drugih učiteljev (oddelčni učiteljski zbor od razrednika)

- ukrepanje ob zahtevi učitelja po izreku vzgojnih ukrepov
- urejanje disciplinskih problemov
- obveščanje o specifičnih težavah, posebnostih posameznega otroka.

Pričakovanja ravnateljev

- izpolnjevanje razredne in učenčeve dokumentacije
- redno vodenje evidenc
- izpeljava govornih ur in roditeljskih sestankov
- oblikovanje razreda kot socialne skupine (v prvem letniku SŠ).

Očitno gre pri pričakovanjih ravnateljev predvsem za opravljanje administrativne, sledi ji organizacijska in šele na koncu je pedagoška funkcija.

DEJANSKA PRIČAKOVANJA OD RAZREDNIKA

Kalinova razdeli pričakovanja na 6 razrednikovih vlog, ki predstavljajo temelj raziskave.

Vzgojno-pedagoška vloga (na 6. mestu pri dijakih, 1. pri starših, 3. pri razrednikih in 2. pri ravnateljih)

- rešuje osebna vprašanja učencev
- pozna razmere v družini svojih dijakov
- vodi, usmerja učenca v nadaljnje življenje
- spremlja napredek, razvoj učenca
- svetuje staršem

- vzgaja, oblikuje učence.

Razloge za to neskladje med pričakovanji dijakov in ostalih treh skupin lahko najdemo v naravi dijakov, ki ne želijo, da bi jih (tudi) v šoli vzgajali in oblikovali. Kalinova vendarle dopušča možnost, da bi drugo ime te vloge dalo drugačne rezultate.

»Zakonska« vloga, administrativno-izvajalska vloga (na 4. mestu pri dijakih, 2. pri starših, 4. pri razrednikih in 1. pri ravnateljih)

- vodi razredno dokumentacijo
- izreka pohvale, vzgojne ukrepe
- izvaja razredne ure
- posreduje informacije učencem, staršem
- sodeluje s starši, organizira in vodi roditeljske sestanke, govorilne ure
- vodi razredno skupnost, rešuje razredno problematiko.

Dijaki in razredniki so pred to nalogo, pri kateri se najpogosteje srečujejo, postavili še druge, medtem ko so jo starši in ravnatelji postavili višje.

Vloga razsodnika in zagovornika (na 2. mestu pri dijakih, 4. pri starših, 6. pri razrednikih in ravnateljih)

- se zavzame za pravice učencev
- razsoja v problemskih situacijah.

Povezovalno-sodelovalna vloga (na 5. mestu pri dijakih, 3. pri starših, 1. pri razrednikih in 4. pri ravnateljih)

- posreduje med starši, otroki in šolo kot institucijo
- ureja odnose z drugimi profesorji in vodstvom šole
- sodeluje s šolsko svetovalno službo.

Gre za veliko razhajanje med razredniki in dijaki, ki se v uresničevanje te vloge zelo neposredno soočajo.

Animacijsko-opazovalna vloga (na 1. mestu pri dijakih, 6. pri starših, 5. pri razrednikih ravnateljih)

- učence vzpodbuja k aktivnemu sodelovanju
- spodbuja sodelovanje med učenci
- opazuje in spoznava razred.

Vloga pomočnika in svetovalca učencem (na 3. mestu pri dijakih, 5. pri starših, 2. pri razrednikih in 3. pri ravnateljih)

- želi svetovati učencem
- zna svetovati učencem
- pomaga učencem pri učenju
- navaja na spoštovanje različnosti.

Raziskava se je osredotočila tudi na dva parametra: glede na čas, v katerem razredniki že opravljajo razredniško funkcijo, in glede na spol.

Delovna doba

Razredniki so različno odgovarjali tudi glede na čas, kako dolgo že opravljajo razredniško funkcijo. V prvih letih poklicnega razvoja so v ospredju razrednikove dejavnosti in vloge, ki pomenijo delo s posameznikom oz. s skupino na ravni spodbujanja, svetovanja in povezovanja, pozneje močno izstopi vzgojna in povezovalna vloga in nato administrativno-izvajalska. Učitelji postanejo z leti občutljivejši za učence in njihove potrebe. Dijaki na najvišje mesto postavljajo »se zavzame za pravice učencev«, česar učitelji na začetku še niso sposobni videti oz. ne želijo uresničevati te želje, čeprav so jo mogoče opazili, z leti pa so bolj pripravljeni na to.⁹

Spol

Ženske so na prva mesta postavile povezovalno-sodelovalno, vzgojno-pedagoško vlogo, vloga pomočnika in svetovalca, animacijsko-opazovalna vloga pa so postavile na zadnje mesto.

⁹ Menim, da se razredniki na začetku svoje poti še ne želijo izpostavljati pred kolegi, ki jih še ne poznajo preveč dobro in ne morejo predvideti njihovih reakcij. Ko pa si pridobijo določene izkušnje ne samo v poučevanju in razredništvu, temveč tudi v odnosih s kolegi, se lažje zavzamejo za razred.

Vloge, ki so v ospredju, lahko razložimo z Giliganovo teorijo, kjer je pri ženskah v ospredju skrb za druge in za dobre medčloveške odnose ter razumevanje med posamezniki, pripravljene so storiti vse, da bi se učenci v razredu dobro počutili.

Moški so na prvo mesto postavili vlogo pomočnika in svetovalca, povezovalno-sodelovalna in vzgojno-pedagoška sta na drugem, sledijo animacijsko-opazovalna, administrativno-izvajalska in na koncu vloga razsodnika in zagovornika. Pomembno prvo mesto bi po Giliganu razložili z značilnim pojmovanjem vloge moškega, na katerega se je mogoče opreti in pričakovati konkretno pomoč. (Kalin 2001)

DEJANSKA PRIČAKOVANJA RAVNATELJEV

Pušnikova je v svojo raziskavo zajela dejanska pričakovanja ravnateljev, ki so predstavili naloge, ki bi jih razredniki morali opravljati v odnosu do učencev, staršev, drugih učiteljev in ovire, ki jim stojijo naproti.

V odnosu do dijakov

- podajanje informacij
- svetovanje
- spremljanje učnega uspeha
- gimnazijski ravnatelji so zelo poudarili administrativne naloge; ravnatelji poklicnih in strokovnih šol pa so dali večji poudarek pedagoški vlogi.

V odnosu do staršev

- obveščanje
- seznanjanje z uspehom, vzgojnimi problemi, izostajanjem, s pravilniki, ...
- izvajanje govornih ur in roditeljskih sestankov.

V odnosu do drugih učiteljev

- usklajuje delo učiteljev, ki poučujejo v razredu
- ravnatelji poklicnih in strokovnih šol dajejo večji poudarek skupinskemu reševanju problemov, urejanju disciplinskih problemov in posredovanju v konfliktih med učitelji

in učenci; gimnazijski ravnatelji pa dajejo večji poudarek zbiranju informacij in obveščanju o posebnostih razreda.

Ovire, ki otežujejo delo razrednikov

- pomanjkljivo znanje in velika zahtevnost razredniške vloge
- razredništvo ni na izbiro.

SKLEP

V nalogi smo prikazali ugotovitve Malića, Kunstljeve, Kalinove in Pušnikove o nalogah in pričakovanjih od razrednikov. Naloge razrednika so zgoščeno prikazane v 63. členu ZOFVI in zajemajo pedagoško, organizacijsko in administrativno vlogo, če ohranimo Malićevo terminologijo.

Dejanska pričakovanja od razrednikov se razlikujejo od subjektivnih in bi jih lahko razvrstili v naslednje zaporedje:

Dijakom se zdi najpomembnejša animacijsko-opazovalna vloga razrednika, najmanj pa vzgojno-pedagoška.

Starši v ospredje postavljajo vzgojno-pedagoško vlogo razrednika, najmanj pomembna pa se jim zdi animacijsko-opazovalna vloga, kar je v diametralnem nasprotju z dijaki.

Ravnatelji dajejo največji poudarek administrativno-izvajalski vlogi, vlogo ravnatelja in zagovornika pa postavljajo na zadnje mesto.

Razredniki sami pa vidijo svoje poslanstvo predvsem v povezovalno-sodelovalni vlogi ter vlogi pomočnika in svetovalca ter tudi sami postavljajo na zadnje mesto vlogo ravnatelja in zagovornika.

Razredništvo se, ne glede na to, s katerega zornega kota ga opazujemo, kaže kot zelo kompleksna in zahtevna naloga, ki zahteva ne samo široko strokovno znanje, temveč tudi ustrezne značajske lastnosti.

VIRI IN LITERATURA

Kalin, J. (2001): Pogledi na razrednikovo delo in vloge razrednika. v: *Sodobna pedagogika*, 2001/1, str. 8-31

Kunstelj, A. (2001): Naloge razrednika. v: Žagar, D. idr. *Razrednik: vloga, delo in odgovornost*. Ljubljana: Jutro, str. 113-129

Malič, J. (1988): *Razrednik v osnovni šoli Ljubljana*: Državna založba Slovenije

Pušnik, M., Žarkovič Adlešič, B., Bizjak, C. (2000): *Razrednik v osnovni in srednji šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Elektronska izdaja. Verzija 1.0

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja; Ur. l. RS, 12/96